

Allmän instruktion för patient som får cytostatikabehandling

Avsikten med den här anvisningen är att ge dig information om den kommande behandlingen och hur den genomförs. I anvisningen berättas dessutom om egenvård under cytostatikabehandlingen och vart du kan ta kontakt vid behov, om du har saker som du undrar över. I anvisningen berättas om olika experter som kan hjälpa dig under behandlingen

Var ges cytostatikabehandling?

Cytostatikabehandling ges på första våningen på Åbo universitetscentralsjukhus T-sjukhus, antingen på polikliniken för cancersjukdomar, avdelning TB1 eller på T-sjukhusets bäddavdelningar TA3 eller TA4. Behandlingar ges också i Loimaa, Egentliga-Finlands och Salo sjukhusets medicinbehandlingspolikliniker.

Vad är cytostatikabehandling?

Cellhämmare, d.v.s. cytostatika, används vid läkemedelsbehandling av cancer efter en operativ behandling (adjuvant behandling), för att effektivera en strålbehandling eller för att förintna en cancersjukdom. Cellhämmarna inverkar på cellernas tillväxt och delning. Med hjälp av cytostatika störs cancercellernas delningssystem, varvid de inte förmår föröka sig utan förintnas. Läkemedlen transporteras med blodcirkulationen till olika delar av kroppen och når på så sätt också sådana cancerceller som inte syns vid röntgen eller andra undersökningar.

Cytostatikabehandlingen består av en eller flera cytostatikamediciner. På samma gång som cytostatikan förintnar cancerceller så förhindrar de också i varierande mån friska cellernas delning och tillväxt. Effekten är extra kraftig i sådana celler som livligt delar på sig såsom i hårsäckarna, tarmens slemhinna och benmärgen.

Nästan alla cytostatika orsakar biverkningar. Det vore viktigt att när du får behandlingen att du känner till vad man skall beakta under behandlingen och hur man själv kan lindra biverkningarna. Alla patienter får inte biverkningar. Biverkningarna försvinner i allmänhet när behandlingen upphör.

Planering av cytostatikabehandling

En läkare planerar cytostatikabehandlingen vid ditt första besök. Behandlingen genomförs beroende på kuren mellan en och fem dagar med en intervall på en till fyra veckor. Vid första läkarbesöket redogör man för dig syftet med behandlingen, dess längd och biverkningar och du får också en egen sjukskötare. På mottagningen skriver man recept och sjukledighet samt vid

behov intyg för peruk. I fortsättningen går du på läkarmottagning enligt ett överenskommet program, alltså inte varje gång som du kommer för behandling.

Även om du inte varje gång besöker läkaren kan du t.ex. förnya dina recept via din egen sjukskötare när du kommer för behandling.

Före varje behandling kontrollerar man blodvärdena. Laboratorieprov kan tas via din egen hälsovårdscentral eller på ÅUCS. Det är väldigt viktigt att du i tid meddelar om du t.ex. har magsjuka eller influensa och inte kan komma på behandling. På så sätt kan vi bedöma ditt behov av att besöka läkarmottagningen och ge nya tider för behandlingen.

Hur ges cytostatikabehandlingen?

Cytostatikan ges vanligen via ett långsamt dropp antingen på polikliniken eller på avdelningen. Vissa cytostatika ges också som tabletter eller som kapslar, varvid behandlingen sker hemma. Före varje behandling får du medicin som förebygger illamående. Under behandlingen kan du sitta i en stol eller ligga i sängen. Du kan också röra på dig under behandlingen, t.ex. gå på WC eller dricka och äta egen matsäck.

För att förverkliga behandlingen lägger man in en kanyl i venen i armen, kanylen avlägsnas när droppet avslutas. Om du är rädd för stickningar, skall du berätta om det för skötaren. Ibland kräver cytostatikabehandling en bestående förbindelse med ådern, t.ex. då när medicinerna orsakar smärta i armen eller sveda i blodkärlet. Då sätter man i operationssalen en infusionsport under huden nära nyckelbenet. En sådan här port får vara på plats under behandling och den begränsar knappt alls ditt liv. Närmare uppgifter får du av din egen sjukskötare och din läkare.

De vanligaste biverkningarna vid cytostatikabehandling

Biverkningarna beror på de mediciner som man ger dig, för närvarande finns det tiotal mediciner i bruk på vår klinik. Närmare instruktioner får Ni av din egen sjukskötare innan behandlingen börjar. Här några av de vanligaste biverkningarna:

Cytostatika inverkar på benmärgens funktion och det förekommer att vissa blodvärden sjunker. Vi följer närmast de vita blodkropparna (leukocyter, neutrofiler) eftersom nedsatt nivå orsakar ökad benägenhet för infektioner. **Om du får feber över 37,5 eller om allmäntillståndet försämras, skall du genast ta kontakt med den enhet där du behandlas.**

Minskning av de röda blodkropparna (hemoglobin) försämrar syretransporten till olika delar av kroppen. Man kan då bli lättare andfådd och trött.

Minskad nivå av blodplättarna (trombocyter) orsakar en benägenhet för blödning från näsan och t.ex. från gommen och gör att det lätt bildas blåmärken. Det är då skäl att genast ta kontakt med den enhet där du behandlas. Man kan inte själv inverka på blodvärdena.

Cytostatikerna kan orsaka illamående och kräkningar och därför skriver man före behandlingen ut hem recept på mediciner som förebygger illamående. De här medicinerna skall man ta enligt läkarens ordinationer dagarna efter behandlingen. Om man efter behandlingen dricker tillräckligt (1,5 – 2 l) och äter mat som smälter lätt så lindrar det illamåendet och gör att återhämtningen

går snabbare. **Om kräkningarna trots medicineringen fortsätter flera dagar skall du ta kontakt med den enhet där du behandlas.** I samband med medicineringen mot illamående kan det förekomma hu-vudvärk och du får ta smärtlindrande medicin (t.ex. Paratabs, Burana).

Behandlingarna kan också förorsaka diarré och/eller förstoppning. Dessa symtom beror antingen på medicineringen mot illamående eller är biverkningar av cytostatikan. Före behandlingen börjar får du av din läkare instruktioner om t.ex. läkemedelsbehandling av diarré. **Om diarrén trots behandlingen fortsätter längre än 2 dagar så skall du ta kontakt med läkaren.** För förebyggande av förstoppning får man på apoteket utan recept t.ex. Laxoberon droppar/kapslar och Levolac-mixtur som det lönar sig att använda.

Behandlingarna kan också förorsaka symtom i huden och slemhinnor: huden torkar, ögonen blir irriterade, slemhinnorna i näsan blir ömma och munnen blir öm. I en del av behandlingarna kan man minska ömheten i munnen genom att suga på isbitar i samband med behandlingarna och genom att skölja munnen med koksaltlösning. Du får instruktionen av din egen skötare. Det kan också förekomma urineringsbesvär, det hjälper att dricka mycket.

Vid många behandlingar är det möjligt med håravfall, men vid behov får du av din behandlingsenhet en anvisning för köptjänst så att du kan köpa en peruk. Håret växer alltid tillbaka när behandlingen slutar.

Variationer i sinnesstämningen och rädsla för framtiden är naturliga reaktioner på sjukdomen och är vanliga under vårdperioden. Tröttheten och utmattningen kan öka under behandlingen. Det lönar sig att diskutera sådant som man funderar över med behandlande läkaren och sjukskötaren. En öppen diskussion med de närstående är vanligen också till hjälp. Vid behov kan sjukskötaren reservera tid för dig på rehabiliteringsskötarens eller socialskötarens mottagning. Man får också hjälp av cancerföreningens stödpersoner och av kurser i anpassningsträning.

Det kan också förekomma störningar i **hormonfunktionerna**. Hos kvinnor kan det bli glesare mellan menstruationerna eller de kan tillfälligt eller permanent helt falla bort. Klimakteriesymtom såsom svettning, sömnlöshet och torra slemhinnor kan också förekomma. Det kan finnas mediciner som lindrar klimakteriebesvären.

Egenvården under cytostatikabehandlingen

Vi rekommenderar att du sköter din allmänkondition under behandlingen. Du kan idka lätt motion i enlighet med dina krafter. Utomhusmotion, mångsidig näring, tillräckligt med vätska, tillräcklig sömn och vila hjälper dig att bibehålla en god allmänkondition. Du bör först diskutera med din läkare om användningen av vitaminer och spårämnen, eftersom dessa preparat kan skada levern och njurarna vid riklig användning. Vi rekommenderar att man inte badar bastu eller förtär alkohol de dagar som man får behandling.

Tänderna bör vara i skick innan cytostatikabehandlingarna inleds. När du går till tandläkare, bör du nämna att du får cytostatikabehandling. Om du får tandbesvär under behandlingarna, ska du alltid först diskutera med din läkare eller sjukskötare innan du bokar en tid till tandläkare. T.ex. rotfyllning är en åtgärd, för vilken tidpunkten måste anpassas enligt behandlingarna. Borttagning av tandsten är endast tillåtet i vissa fall (vid användning av ultraljusapparat).

Att sluta röka är en viktig del av cancerbehandlingen. Tobaksrökning försvagar cytostatikabehandlingens effekt. Att sluta röka förbättrar prognosen för ett flertal cancersjukdomar. En avvänjningsskötare kan hjälpa dig med att sluta röka. Kontaktinformation får du av din sjukskötare.

Användning av alkohol rekommenderas inte under cytostatikabehandling.

Eftersom cytostatika avlägsnas från kroppen delvist via njurar, är det viktigt att spola två gånger efter urinering under behandlingsdagen och dagen därpå.

Om du har frågor gällande vårdkostnader kan du ta kontakt med U-betalningstjänst.

Du kommer väl ihåg, att vårdpersonalen har tystnadsplikt, och du kan med låg tröskel kontakta din sjukskötare. Det är också viktigt att du namnger en nära anhörig, till vilken man vid behov får ge information som gäller dig. Ta kontakt utan tvekan, om någonting oroar dig!

I ärenden som har att göra med din sociala trygghet får du råd av en socialarbetare. Rådgivande skötaren är anträffbar vardagar kl. 8–15.

Rehabiliteringsinstruktör hjälper dig med bl.a. anskaffning av hjälpmedel, anpassningskurser och ger information gällande återgång till arbetslivet.

Egentliga Finlands sjukvårdsdistrikt • www.vsshp.fi/sv • Växel 02 313 0000

Denna anvisning är ämnad för våra patienter som är i ett vårdförhållande.